

שמות

Parashat Shmot The First National Antisemites Rabbi Shai Finkelstein

שמות פרק א פסוק ח

ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף.

מדרש תנחומא (בובר) פרשת שמות

ויקם מלך חדש על מצרים. הוא היה פרעה הראשון, אלא שאמרו לו בא ונזדווג לאומה זו, אמר להן עד עכשיו היינו משלהן, ואנו מזדווגין להן, אילולי יוסף לא היו לאותן האנשים ידים, ואתם מזדווגין להן, לא שמע להם, מיד הורידוהו מכסאו שלשה חדשים, כיון שראה שהורידוהו אמר להם כל מה שאתם אומרים אני שומע לכם, לפיכך ויקם מלך חדש...

העמק דבר שמות פרשת שמות פרק א פסוק ח

ויקם מלך חדש. מלך אחר מיבעי, אלא משמעות חדש בדעות חדשות, שלא ידע להכיר את יוסף אשר הרבה להיטיב עם המדינה, ואמונתו הרבה למלוכה, ומזה הגיע להמלך לחשדם.

שמות פרק א פסוק ט

ויאמר אל-עמנו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו.

שמות פרק א פסוק יב

וכאשר יענו אתו כו ירבה וכו יפאץ ויקצו מפני בני ישראל

בבלי, סוטה יא ע"א

"ויקצו מפני בני ישראל", מלמד שהיו דומין בעיניהם כקוצים.

רשב"ם שמות פ"א:יב

ויקצו - בחייהם, כמו קצתי בחיי.

בראשית פרק כז פסוק מו

ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת. אם לוקח יעקב אשה מבנות חת כאלה מבנות הארץ למה לי חיים.

רב יוסף בכור שור

ויקצו מפני בני ישראל. כי כאשר ראו כי כן יוסיפו לענותם כן יוסיפו לפרות ולהרבות קצה בחייהם מפני בני ישראל לבדם בתחלה היו יראים פן יתחברו עם השונא ועכשיו שראו אותם כ"כ פרים ורבים קצה מפניהם לבדם.

בראשית פרק נ פסוק כה

פקד יפקד אלוקים אתכם והעליתם את עצמתי מזה.

כלי יקר שמות פרק א:יב

נראה לי שהמצרים נמשלו בעיני עצמם לקוצים כי מדרך העולם שעוקרין מן השדה הקוצים כדי לטעת במקומם נטיעה משובחת, וכמ"ש (תהלים פ ט-י) גפן ממצרים תסיע תגרש גוים ותטעה פנית לפנייה ותשרש שרשיה וגו'. רצה הקב"ה ליטע בא"י נטיעה משובחת דהיינו ישראל אשר כרם חמר ענו לה (ישעיה כז ב), ולעקור משם האומות שנמשלו לקוצים, כך חשבו המצרים אחר שראו רצון האל ית' שעם ישראל פרו ורבו עד למעלה, ודאי רצון האל שיהיו ישראל נטועים בארץ מצרים, והמה יהיו כקוצים מושלכים מן הארץ זרה הלאה, כמ"ש ועלה מן הארץ ועלינו מבעי ליה אלא שתלו קללתן באחרים, וז"ש ויקצו מפני בני ישראל שהיו נמשלו המצרים בעיני עצמם כקוצים המושלכים מן הארץ, מפני בני ישראל שיהיו נטועים במקומם.

רש"י הירש שמות פרק א פסוק יב

מדיניות המיסוי החטיאה את מטרתה. ככל שביקשו להתיש כוחם, כן ירבה וכן יפרץ, עד "שקצו", לא "מפני היהודים" - כדרך התבטאותם של שונאי ישראל - , אלא בכל קצו, גועל תקפם בגלל נוכחותם המתמדת של היהודים. כל הדברים שהיו רגילים ליהנות מהם - ובאלה היה להם, מסתמא, יתרון גדול לעומת היהודים - פג ערכם בעיניהם, משום שהיהודים היו בכל, שיתפו עצמם בכל, ולא יכלו לנעול הדלת בפניהם. וכך מבאר ילקוט שמעוני את הנאמר "ותמלא הארץ אתם" (לעיל פסוק ז): "שנתמלאו בתי טרטיאות ובתי קרקטיאות מהם"; ביקרו המצרים בתיאטרון, היו שם יהודים; נכנסו אל הקרקס - היו שם יהודים".

נצי"ב בהעמק דבר שמות פרשת שמות פרק א פסוק יב

ויקוצו מפני בני ישראל. עוד היו מקצה חייהם שראו החשובים שבהם, אנשים גדולי הערך, והיו נחשבים המצרים לנגדם כפחותי הערך וקוצים, וכן הפי' בס' במדבר ריש פ' בלק. וגם זה להיפך ממה שהיה בראשונה ששמחו מצרים בחכמת ישראל כמש"כ בס' בראשית מ"ה ט"ז, אבל כשרצה ה' היטה דעת מצרים לשנא את ישראל בשביל חכמתם והשתדלו להקטין דעתם ע"י דירה דחוקה כמבואר להלן ג' ז' וט', ובס' דברים פ' ביכורים [כ"ו ז'] כתיב ואת לחצנו זה הדחק.

נחמה ליבוביץ (מבוא)

יש מרבתינו הרואים בגלות זו כבכל הגזירות המתרחשות עלינו-עונש על חטא. והחטא הוא כאן הרצון להתבוללות. בני יעקב אשר "לגור בארץ" באו- וכן הדגישו בפגישתם הראשונה עם פרעה-לא רק גרו כי אם גם ישבו בה וכבר בסוף פרשת ויגש הודגש "ויאחזו בה". ובזה חטאם ועל זה בא העונש ונהפכה ישיבתם והיאחזותם שם לגלות ולשיעבוד. אולם, יש מדרשים אשר תפיסתם בטעם הסבל, היסורין, הגלות היא אחרת-לא עונש כי אם חינוך. על פי פסוקים רבים בתורה אפשר אולי לשער, שזהו טעם גלות מצרים בראשית היוצרות האומה, וזהו טעם שבתם בבית עבדים וטעם גזירת עינוי לפני מתן תורה ולפני בואם לארץ היעוד- שירגישו הם בבשרם מהי עבדות ומהי השפלה, ומהו היות נתון לחמס ולגזל ולשלטון האדם באדם לרע לו. וכשם שגלות מצרים היא אבטיפוס לכל גולה שגלו ישראל, וכשם שעבדות מצרים משמשת נימוק ודחף למצוות. כך נהפכה גם הגאולה ממצרים דחף למצווה. החובה המוטלת על אדם מישראל לגאול את רעהו שנמכר לעבד מעבדותו מנומקת בתורה בהוצאת ישראל מארץ מצרים.

שמות פרק ג פסוק ח

וְאָרְדָּהּ לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וְלְהַעֲלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל־אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ אֶל־מִקְוֵה הַכְּנָעַנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרָזִי וְהַחֲנִי וְהַיְבוּסִי: